

Een Sperwer *Accipiter nisus* is niet geknipt als kooivogel

André de Baerdemaeker & Mirjam van den Ouden

Roofvogels zijn populair. Alle lezers van De Takkeling die weleens bij de landelijke roofvogeldag in Meppel zijn geweest, weten dat de zaal steevast vol zit en dat je niet te lang moet wachten met een bezoekje aan de boekenkramen om je slag te slaan. Dat is mooi, want veel aandacht voor roofvogels maakt het mogelijk goed onderzoek te doen en bescherming uit te voeren. Dat roofvogels steeds populairder worden, blijkt ook uit het aanbod van roofvogelshows en de levendige handel in roofvogels op het internet (Kreveld & Roerhorst 2010, Bijlsma 2012). Bij Vogelklas Karel Schot, het vogelopvangcentrum in Rotterdam-Zuid, kunnen we daarover meepraten. Al diverse malen hebben wij het twijfelachtige genoegen gehad te mogen werken met ontsnapte valkeniersvogels, kweekvogels en gedumpte roofvogels waarvan niemand schijnt te weten wat zich heeft voltrokken. We zien in toenemende mate een voor ons relatief nieuw fenomeen de kop opsteken: roofvogels die illegaal en zonder enige kennis van zaken als gezelschapdier worden gehouden. Soms worden zulke vogels met de beste bedoelingen afgeleverd of te vondeling gelegd bij een asiel, soms worden ze zonder pardon onder erbarmelijke omstandigheden gedumpt.

In deze bijdrage beschrijven wij een voorval van een Sperwer *Accipiter nisus* die onder mysterieuze omstandigheden in een achtertuin werd aangetroffen en spreken wij onze vermoedens uit van illegale roofvogelhouderij.

Casusbeschrijving

Op 7 augustus 2011 hadden enkele bewoners aan het Charloise Hoofd, een woning-complex aan de zuidoever van de Nieuwe Maas in Rotterdam, een vreemde gewaarwording: een hippende roofvogel in hun tuin. Het werd ze duidelijk dat de vogel niet in staat was uit zichzelf weg te vliegen. Men belde de meldkamer van Dierenambulance Rotterdam, waarop een wagen arriveerde om de vogel naar de Vogelklas te brengen. Het betrof een vrouwtje Sperwer in jeugdkleed; die moest dus recent zijn uitgevlogen. Ze woog 198 gram, wat wees op een matige conditie. Alle vleugelpennen en staartpen-nen waren aanwezig, maar daarvan resteerden slechts schachten van één tot maximaal vijf centimeter. De schachten waren gerafeld en gespleten, mogelijk als gevolg van het woeste gefladder waarmee ze begon zodra ze werd benaderd door mensen. Daardoor was niet goed te zien of de veren daadwerkelijk waren afgeknipt, of dat ze misschien toch waren afgebroken. Aangezien wij ons niet voor konden stellen dat een Sperwer dergelijke beschadigingen onder natuurlijk omstandigheden op zou kunnen lopen, hadden wij het sterke vermoeden dat de veren moedwillig waren afgeknipt. Om deze reden hebben wij direct de politie op de hoogte gesteld van het voorval en een onderzoek werd ingesteld. Echter, een kort buurtonderzoek bleef zonder resultaat.

De juveniele vrouw Sperwer met afgeraffeld verenkleed, zoals ze binnenkwam in het opvangcentrum, 13 augustus 2011 (Foto: auteurs). *Feather condition of juvenile female Sparrowhawk on the day of her admittance into the rehabilitation centre, 13 August 2011.*

De Sperwer werd gehuisvest in een buitenverblijf zonder gaas, om verdere beschadiging van het verenkleed te vermijden (Bertram 2003). In het verblijf zijn zitstokken met ruwe bekleding geplaatst. De bekleding moest, samen met dieetkeuze, de kans op pootinfecties, de zogenaamde *bumblefoot*, minimaliseren (Halliwell 1975, Rodriguez-Lainz *et al.* 1997). Het voedsel bestond grotendeels uit wilde vogels, voornamelijk Houtduiven *Columba palumbus*, Turkse Tortels *Streptopelia decaocto* en Houtsnippen *Scolopax rusticola*. Vogelsoorten die in ruime aantallen aan het opvangcentrum worden aangeboden en waarvan dode, in goede conditie verkerende, exemplaren geregeld degraderen tot diepvriesmaaltijd. Een Sperwer kan op zo'n kluit doorgaans twee á drie dagen vooruit. Hierdoor nam de conditie van de Sperwer snel toe en op 4 februari 2012 woog ze 280 gram, het hoogst behaalde gewicht gedurende haar verblijf.

In de nazomer en herfst van 2012 doorliep de Sperwer haar eerste rui en bij een beoordeling op 18 februari 2013 was haar metamorfose compleet. Het verenkleed was volledig vernieuwd en intact. De Sperwer vloog uitstekend. Het gewicht van de vogel schommelde toen al geruime tijd rond de 260 gram. Hoog tijd om na te denken over vrijlating. Zomaar loslaten is hierbij geen zinvolle optie, omdat deze Sperwer waarschijnlijk nooit zelfstandig een prooi had gevangen. Daarom werd besloten de Sperwer te leren jagen door middel van de valkeniersmethode. Het is een beproefde aanpak die geregeld met goed resultaat wordt toegepast bij herstelde en jonge, onervaren roofvogels (van Nie 1989, van Leeuwen 1996, van Geneijgen 2000).

Op 11 april 2013 werd de Sperwer met een gewicht van 234 gram overgedragen aan de aan de Vogelklas verbonden valkenier Teun Huijbregts. Daar bleek zij een ongedurige en wantrouwige dame te zijn die niet eenvoudig mak te krijgen was. Misschien wel begrijpelijk, gezien haar voorgeschiedenis. Ze toonde zich een felle jager, die gedurende de trainingsperiode voortdurend de achtervolging probeerde in te zetten op alles wat met veren voorbijkwam. Haar vliegkunsten waren voortreffelijk, zodat al snel over vrijlating werd gesproken. Een afspraak werd gemaakt en op 26 mei 2013 brak de grote dag aan. Na een uitvoerige controle werd zij volledig hersteld verklaard: de vogel woog 260 g, had een tarsus van 67.7 mm en een vleugellengte van 240 mm. Martin Mollet, van Roofvogelwerkgroep Hoekse Waard, kwam haar een ring aanmeten (ringnummer: 3.713.384). Vervolgens nam valkenier Teun, samen met de beheerder van de Vogelklas, de honneurs van het vrijlaten waar. Hij bracht haar naar een gebied langs de Oude Maas bij Barendrecht alwaar zij, tot ieders vreugde, onmiddellijk uit het transportkrat vloog. De totale revalidatieperiode besloeg daarmee 22 maanden. Uitzonderlijk lang voor een wilde vogel.

Veerafwijking of menselijke handelen?

Zoals gezegd konden wij ons niet voorstellen dat een Sperwer onder natuurlijke omstandigheden met zo'n zwaar toegetakeld verenkleed in een achtertuin terecht kan komen. Dat was misschien toch iets te vroeg geoordeeld, want pas na vrijlating van de Sperwer, toen de eerste auteur de literatuur indook, kwamen er ook andere mogelijke verklaringen naar voren. Veerafwijkingen bijvoorbeeld, met uiteenlopende oorzaken en achtergronden, kunnen het vliegvermogen van vogels aantasten. Twee ervan, schrikruï en het *French moult*-syndroom, kunnen we in dit geval direct van de hand wijzen. Bij deze aandoeningen, die worden veroorzaakt door respectievelijk stress en een virusinfectie, vallen de veren in hun geheel uit (Wylie & Pass 1987, Bijlsma 1997, van Nie 2002, Møller *et al.* 2006). Bij onze Sperwer waren alle veerspoelen nog aanwezig. De meest in het oog springende veerafwijking in relatie tot ons geval is het pinching off-syndroom (veeruitstoot) dat in Nederland is beschreven voor een aantal nestjonge Haviken *Accipiter gentilis*, Buizerd *Buteo buteo* en Wespendif *Pernis apivorus* (Bijlsma *et al.* 1994, Ottens *et al.* 1997, Bijlsma & van den Burg 2006) en in het buitenland bij nestjonge Zeearenden *Haliaeetus albicilla* (Müller *et al.* 2007a, Fasungova *et al.* 2008). Hierbij zijn de veerspoelen van de vleugel- en staartpennen nog aanwezig, maar verkort en gespleten. Daardoor vallen de veren vroegtijdig uit of breken ze af, waardoor de jonge vogel niet normaal kan uitvliegen. Deze afwijking gaat gepaard met het veelvuldig voorkomen van hongermaliën (*fault bars*) in het resterende verenkleed. Over de oorzaken hiervan is nog niet veel bekend (Müller *et al.* 2007b). Een Havik met de verschijnselen van veeruitstoot werd in het opvangcentrum van Someren opgevangen en gehouden totdat, net als bij onze Sperwer, de volledige rui-cyclus was doorlopen. Deze Havik bleek niet in staat te zijn een normaal verenkleed te ontwikkelen, waarna het dier werd geëuthanaseerd (van Geneijgen *et al.* 1997). Hetzelfde was het geval bij een nestjonge Wespendif (Bijlsma & van den Burg 2006), die in vier opeenvolgende jaren vrijwel non-stop ruide maar desondanks een steeds

slechter verenkleed ontwikkelde (Rob Bijlsma ongepubl.). Onze Sperwer werd ook kort na de uitvliegfase aangetroffen, de juiste leeftijd om voor het pinching off-syndroom in aanmerking te komen. Echter, we scoorden nul hongermaliën in haar kleed. Bovendien ontwikkelde onze Sperwer, in tegenstelling tot de Havik van Someren en de Wespandief van Wapse, een puntgaaf verenkleed na haar eerste ruicyclus. We hebben er dus vertrouwen in dat het bij onze Sperwer niet om een veerafwijking ging.

Torenvalk met afgeknipte vleugvelen, en gesleten staartpenne door kooiverblijf, 13 september 2013, Vogelklas Karel Schot (Foto: Anjès Gesink). *Kestrel with clipped remiges and damaged rectrices, as presented to a rehabilitation centre.*

Zo komen we terug bij onze eerste gedachte dat deze Sperwer in onoordeelkundige mensenhanden is geraakt. Het onregelmatige patroon van de afgebroken veren pleit tegen moedwillig afknippen, zoals wij aanvankelijk dachten. Een op 31 augustus 2013 vanuit Hellevoetsluis bij de Vogelklas binnengebrachte juveniele Torenvalk met recht afgeknipte vleugelpennen laat een totaal ander beeld zien. Bij de hier beschreven Sperwer hadden de resterende veerspoelen een onregelmatige lengte. Dit wijst erop dat ze haar verenkleed zelf kapot heeft geslagen tegen een hard oppervlak, een herkenbaar patroon bij vogels die slecht zijn gehuisvest in een te klein verblijf. Vooral traliekooien kunnen op die manier veel schade aanrichten bij wilde vogels. Deze Sperwer deed daarmee denken aan het treurige geval van een Kleine Torenvalk *Falco naumanni* die in 2008 in ons centrum terecht kwam, na enige maanden in een papegaaienkooi in een woonhuis in Den Haag te hebben gezeten. Die vogel moest toen eveneens een

volledige ruicyclus ondergaan en het duurde twee jaar voordat dit mannetje naar een collega-instituut in Spanje kon worden gebracht.

De vraag hoe een niet-vliegende Sperwer een aan alle zijden afgesloten achtertuin in urbaan Rotterdam kan zijn binnengewandeld is daarmee beantwoord. Dat kan niet. De Sperwer is vermoedelijk als jong uit het nest geroofd en in een te kleine kooi gehouden, om vervolgens te zijn gedumpt zodra duidelijk werd welke misère dit opleverde. Naar de beweegredenen van de mensen die dit op hun geweten hebben, kunnen we alleen maar gissen. Roofvogels zijn populair en inspirerend en er zijn genoeg mensen die graag zo'n mooie roofvogel willen bezitten, ermee willen pronken of willen handelen (Krevelde & Roerhorst 2010, Bijlsma 2012). Deze trieste casus wijst er nog maar eens op dat (illegale) roofvogelhouderij een groeiend probleem is. Goede voorlichting is in onze optiek het belangrijkste middel om hier een eind aan te maken, maar er is nog een lange weg te gaan.

Summary

Baerdemaeker A. de & van den Ouden M. 2013. Rehabilitation of juvenile Sparrowhawk *Accipiter nisus* with severe feather damage. De Takkeling 21: 187-192.

Birds of prey are increasingly popular. Unfortunately, this can also lead to unwanted problems. On 7 August 2011 a first calendar-year female Sparrowhawk *Accipiter nisus* was admitted at the bird rehabilitation centre Vogelklas Karel Schot in Rotterdam. She had been found in an urban backyard with severely damaged and shortened flight feathers. Suspecting illegal removal from a nest and disastrous handling and keeping, a police investigation was undertaken but to no avail. The hawk was undernourished (198 g) but otherwise in good health. The centre provided housing and food for convalescence. After the first moult, the plumage was again in good order, enabling specialised flight training by a falconer. After 22 months, the Sparrowhawk was measured, weighed (240 g) and ringed, and subsequently released in suitable habitat.

Possible causes of this mysterious case are discussed. Feather abnormalities, like fright moult, French moult and pinching-off syndrome are dismissed because – when found - the calamus was undamaged and fault bars were absent. Furthermore, the successful moult goes against the assumption of a medical cause. The pattern of feather damage strongly indicated poor housing in a small cage, possibly a parrot cage. In past years, the rehabilitation centre has seen and treated similar cases in other small raptor species like Kestrel *Falco tinnunculus* and Lesser Kestrel *F. naumanni*. (Illegal) keeping of raptors is a growing problem, hence a great need of better education.

Literatuur

- Bertram C. 2003. Retrospektive Analyse von Datensätzen über Erkrankungen und Todesursachen von Greifvögeln in zoologischen Gärten unter besonderer Berücksichtigung ihrer Haltung. VVB Lauferweiler Verlag, Wettenberg.
- Bijlsma R.G. 1997. Veerafwijkingen bij nestjonge Haviken *Accipiter gentilis* veroorzaakt door

- ‘Franse rui’? De Takkeling 5(3): 40-41.
- Bijlsma R.G. 2012. Mijn roofvogels. Uitgeverij Atlas/Contact, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R.G. & van den Burg A. 2006. Veerafwijkingen bij nestjonge roofvogels. De Takkeling 14: 194-198.
- Bijlsma R.G., Speelman R., Ottens H.J., Hasper H. & van Manen W. 1994. Een veerafwijking bij een nestjonge Havik *Accipiter gentilis*. De Takkeling 2(3): 38-40.
- Fasungova L., Literak I., Sycha O., Novotny L., Grymova V., Kubicek O., Smid B. & Kulich P. 2008. Pinching off syndrome in two White-tailed Sea Eagles *Haliaeetus albicilla* in the Czech Republic. J. Raptor Res. 42: 65-66.
- Geneijgen P. van 2000. Succesvolle revalidatie van Slechtvalk Phoenix. Slechtvalk Nieuwsbrief 6(1): 10-11.
- Geneijgen P. van, van Nie G.J. & Smid T. 1995. Veerafwijking bij nestjonge Havik. De Takkeling 3(1): 91.
- Halliwel W.H. 1975. Infections in birds of prey. Journal of Zoo Animal Medicine 6(4): 8-10.
- Kreveld A. van & Roerhorst I. 2010. Roofvogel- en uilenshows in Nederland – een inventarisatie. Bureau Ulucus.
- Leeuwen F.J. van 1996. Revalidatie van een Arendbuiser. Jaarboek 1993-1994 en 1994-1995: van het Nederlands Valkeniersverbond “Adriaan Mollen”: 31-33.
- Møller A.P., Nielsen J.T. & Erritzøe J. 2006. Losing the last feather: feather loss as an antipredator adaptation in birds. Behavioral Ecology 17: 1046-1056.
- Müller K., Altenkamp R., Brunnberg L., Fasungová L., Freymann H., Frölich K., Kollmann R., Krone O., Literák I., Mizera T., Sömmer P. & Schettler E. 2007a. Pinching off syndrome in free living White-tailed sea eagles *Haliaeetus albicilla* from Europe. Frequency and distribution of a generalized feather abnormality. Journal of Avian Medicine and Surgery 21(2): 103-109.
- Müller K., Schettler E., Gerlach H., Brunnberg L., Haféz H.M., Hattermann K., Johne R., Kollmann R., Krone O., Lierz M., Linke S., Lueschow D., Mankertz A., Müller H., Prusas C., Raue R., Soike D., Speck S., Wolf P. & Frölich K. 2007b. Investigations on the aetiology of pinching off syndrome in four White-tailed sea eagles *Haliaeetus albicilla* from Germany. Avian Pathology 36(3): 235-243.
- Nie G.J. van 1989. Valkerij en roofvogelbescherming. In: Lumeij J.T., Huyskens W.P.F. & Michielsen N.C. (red.). Valkerij in perspectief: 119-126. Nederlands Valkeniersverbond “Adriaan Mollen”, Monnickendam.
- Nie G.J. van 2002. Schrikruï bij Wespdiëven. De Takkeling 10: 107-116.
- Ottens H.J., Jansman H. & Speelman R. 1997. Genetisch afwijking hoogstwaarschijnlijk andermaal oorzaak van veerafwijking bij nestjonge Havik *Accipter gentilis*. De Takkeling 5(2): 12-16
- Rodriguez-Lainz A.J., Hird D.W., Kass P.H. & Brooks D.L. 1997. Incidence and risk factors for bumblefoot (pododermatitis) in rehabilitating raptors. Preventive Veterinary Medicine 31: 175-184.
- Wylie S.L. & Pass D.A. 1987. Experimental reproduction of psittacine beak and feather disease/French moult. Avian Pathology 16: 269-281.

Adres: Stichting Vogelklas Karel Schot, Martinus Steijnstraat 67, 3072 TS Rotterdam, a.debaerdemaeker@vogelklas.nl